

De Heraut

voor de

Gereformeerde Kerken in Nederland.

Het nadrukken van den inhoud van dit blad is verboden overeenkomstig de Wet op het Auteursrecht.

Dit blad wordt geregeld des Vrijdags aan de geabonneerden verzonden.
Bijdragen van medewerkers, ingezonden stukken en alles wat verder den inhoud van dit blad betreft, te adresseren aan de REDACTIE. Abonnementen en Advertenties aan de ADMINISTRATIE. Bureau: Warmoesstraat 98, te Amsterdam.
Insendingen, die later dan Dinsdag 's namiddags te 12 uur worden ontvangen, kunnen voor het nummer van die week niet meer in aanmerking komen.

Zondag 30 Mei 1915. N°. 1949.

Abonnementen: franco aan huis, per drie maanden f 1.20, voor België per jaar f 5.30 bij vooruitbetaling, voor het verdere Buitenland en Ned.-Indië per jaar f 6 bij vooruitbetaling. Afzonderlijke nummers f —.10. Abonnementen worden aangegoten door het Bureau te Amsterdam, Boekhandelaren, Postdirecteuren enz.
Advertenties: van 1 tot 6 regels f 1.20, voor elke regel meer f —.20. Aanvragen en vernieling van liefdegaven f —.12 per regel.

Van de Voleinding.

CLXXI.

VIJFDE REEKS.
XXXIII.

Want wij kennen Hem die
geest heeft: Mijne is de wre-
ld, ik zal het vergelden, meekende
Heere; en wederom: De Heere
zal zijn volk oordeelen.

Vreeslijk is het, te vallen in
de handen des levenden Gods.
Hebreërs 10: 30, 31.

Geheel ten einde gebracht intusschen was de vernietiging van den Joodschen Volksstaat met de inruïneering en verwoesting van Jeruzalem en van den heiligen tempel nog niet. Hiertoe zou 't eerst ruim een eeuw later komen. Niet dat Jeruzalem zich tijdelijk weder oprichtte, maar in het heilige land zelf hield het verzet stand, en van buiten af uit de Verstrooiing werd dit verzet op alle manier gesteund. Al wat Jood was voelde zich over wat aan stad en tempel was misdaan, gekwetst en gegriefd. Woede bezield Jood en Joodgenoot, als ze aan de gruwelen dachten, waarvan Sion gewaagde. De hoop op eendrachtige overwinning was nog in 't minst niet opgegeven, en onder Bar Chochba nam het verzet zelfs nog een oogenblik een politiek-georganiseerd vorm aan. Toch doorzag men te Rome zeer wel, dat dit slechts op een nabloeden kon neerkomen. Met Jeruzalems val en ont-hellinging was de kern van den Volksstaat te niet gedaan, en de ader van het volks-leven doorsneden. Vandaar dan ook, dat de Romeinen hun triomf over Jeruzalem met zoo schitterende jubel gevierd hebben. Die hooge triomf zou echter eerst in Rome zelf gevierd worden, en niet aanstonds konden Titus en Vespasianus daarvan op-trekken. Titus, die de man was, aan wien Rome de volbrenging en het gelukken van het groote oorlogseisde te danken had, trok zich daarom tijdelijk terug naar Caesarea Philippi, diezelfde stad, in wier tuinen Jezus aan zijn discipelen het eerst zijn naderenden kruisdood had aangekondigd. De overblijfsels ervan zijn nog in Hauran om hun pracht te bewonderen. Slechts één legioen, het Tienste, had Titus in Jeruzalem achter gelaten, en het grootste gedeelte van de Jeruzalems buit maakte troepen had hij, dichter bij, in het andere Caesarea, dat aan de Middellandsche zee lag, voorloopig weggeborgen. Natuurlijk moest dit alles straks naar Rome overgebracht worden, om den glans van zijn triomftocht te verhoogen, maar hiervoor moest het juiste oogenblik worden afgewacht. Toch belette dit niet, dat thans reeds in Azië zelf triomf-tochten in het klein gehouden werden. Dit deed Titus dan ook in de beide Caesarea's, eerst in Caesarea Philippi, en daarna in Caesarea aan de zee. Een eigenlijke optocht bleef hierbij uit, maar de zegepraal werd met echt-heidensche spelen gevierd, waarbij de gevangen genomen Joden, als instrumenten tot volksvermaak, genoodzaakt werden elander in de arena met zwaard, lans en net te bevechten, tot de dooden in het worstelperk lagen neergestrekt. Had men van deze zwaardvechters genoeg, dan liet men de tijgers en leeuwen in het worstelperk binnen, en liet de Joden door deze woeste dieren bespringen en straks afmaken. Zoo zeer viel dit zelfs in den smaak van de heidensche bevolking, dat Titus zich de moeite gaf om te Berytus, en hoogerop in Syrie, nogmaals gelijke vertooning te geven, en telkens waren het weer eenige honderden gevangen Joden die als slachtoffers hierbij dienst deden. Doch ook buiten deze spelen werd er op allerlei manier duchtig onder de Joden genoot, en ook werden ze bij massa als slaven verkocht, meest voor prijzen lager dan men voor een klein rund betaalde.

Dit alles echter was nog pas 't voorspel van den grooten triomftocht, die in Rome zelf zou gevierd worden, en waarvoor zeventien-honderd uitgelezen Joodsche soldaten van hooge staat en schoone Oostersche physi-onomie bijtijds werden uitgezocht, en naar Rome opgezonden. Dien triomf vierden Vespasianus en Titus samen in één optocht, ook al hadden ze verlof gekregen elk apart in Rome te triomfeeren. Blijkbaar stelden ze er prijs op, dat de heugenis van den grooten triomf, in Azië behaald, diepen indruk in de Keizerlijke hoofdstad zou maken, en veel hiervan zou zijn teloor gegaan, zoo men den triomf in tweeën gedeeld had. Daardoor werd nu alles op één worp ge-zet, maar nu was de optocht dan ook van zeldzame schittering en indrukwekkenden historischen zin. De menschenmassa die was toegevoerd om van dezen triomftocht te genieten, overtrof dan ook alles wat men vroeger van dien aard te Rome aanschouwd had. Allerlei van heinde en ver, vooral uit

Azië, saamgegaarde monumenten en kunst-werken, met sierlijk uitgedoste afgods-beelden, op de schouders getooscht door Oostersch-gekleede priesterhulpers, gingen aan den eigenlijken stoet vooraf, tot in den stoet zelf allereerst de voornaamste ge-vangenen aankwamen. Ze wandelden in den stoet niet als vrije mannen, maar met boeien om hand en arm, en ze waren met opzet in zeer opzichtelijke kleeding ges-toek, opdat ze in het oog zouden loopen. Kunstig saamgesteld had men nu bij elk van deze hoofdpersonen stellingen die op welen reden, en die saam drie verdiepingen hoog allerlei voorstellingen gaven van wat in het vijandig land bij de gevangenneming van deze hoofdpersonen was voorgevallen. En deze tooneelachtige voorstellingen waren ditmaal met zoo zeldzame zorg bewerkt, en zoo overgelukkig uitgevallen, dat het volk er in genoot, alsof 't bij de heiden-seiten zelf tegenwoordig was. Zoo was schier elk hoofdgevecht en ook de in-neming van bijna alle steden in beeld gebracht, en wat er dan nog ver-hoogde realiteit aan gaf, was de vaste gewoonte der Romeinen om den vijand-lijken veldheer die zulk een stad ver-digeld had, maar ten leste zich moest overgeven, in eigen persoon te laten pa-ra-deeren naast het tableau dat op zijn ge-vangenneming betrekking had. Was deze reeks voorbij, dan volgde daarbij de uit-stalling van den veroverden buit, waar-onder de eerste plaats werd ingenomen door wat men geroofd had uit den Tempel op Sion. Vooral de kandelaren van vol-goud die in het Heilige hadden gelonkerd, en meer nog de Tafel der toonbroden die insgelijks van enkel goud was, prikkelde de verbeelding, om zich een denkbeeld van Oostersche pracht te maken. Een weelde waarbij ten slotte zonderling het Wetboek afstak, dat toch eigenlijk in nog dieper zin dan Tafel en Kandelaren symbool was van wat het Joodsche volk bij zijn ondergang bezield.

Vooral ook het lot dat Simon bar Giora trof, maakte indruk. Hij toch werd van de Tarpeische rots naar beneden geworpen, en al 't volk juichte toen de heraut uitriep, dat de man die de legioenen had durven weerstaan, vermoord in de diepte neerlag. Bij den tempel van Jupiter Capitolinus werden toen de dankoffers ge-bracht. Tot in het uiterste toe moest de neerlaag van Jehovah en de triomf van het Heidendom gevierd worden, en na die heilige offers werd toen deze dag van glorie tot diep in den nacht door banketten, theatrale voorstellingen, en danspartijen besloten. Het Heidendom had getriomfeerd.

Doch daarmee was de jubel nog niet ten einde. De heugenis aan dezen zeldzamen en geheel eenigen triomf moest duurzaam ver-beerlijkt worden. Vandaar dat Vespasianus, die als Keizer triomfeerde, een tempel voor den Vrede stichtte, en bovendien liet hij aan den voet van den Palatijnischen heuvel een prachtige triomfboog oprichten, die hoe ook geschilderd en gehavend, nog altoos zich te Rome welft, en de herinnering aan Jeruzalems ondergang vereeuwigt. Natuurlijk is thans van de Tafel der toon-broden, van de Kandelaren, van het Wet-boek enz. niets meer over, maar die poort staat er nog, en op die poort ziet men nog de priesters en Levieten afgebeeld, die met de heilige religie in Jeruzalem's tempel doende zijn. En wat zoo alles zegt, in dien triomfboog leest men nog het hooghartig opschrift: «Deze boog is hier gezet ter eere van den Imperator Titus, die het volk der Joden heeft ten onder gebracht, en ten slotte de stad Jeruzalem verdeeld heeft, welke nu eeuwen gedurende door alle koningen, veldheeren en volken van voorheen of vruchteloos belegerd is of ten eenen-male ongerept was gelaten.» Nooit en nimmer hebben de Joden in hun ver-strooiing dezen hoorn vergeten, en op den negende van de maand Ab houden ze nog steeds den grooten Vastendag, die alleen door den grooten Verzoendag in gestrengheid over-troffen wordt. De echte Jood zit dien dag neer op den vloer van zijn vertrek, en leest bij een nietig was-pitken zijn gebeden. Hij doet dit in een morgendienst, in een mid-dagdienst en in een avonddienst, en in den avonddienst heet 't dan met jammerrijken klaagtoon uit Psalm 139: «Aan de rivieren van Babel daar zaten wij en weenden!»

Zoo scheen 't dan in Rome de finale geweest te zijn, en toch, gelijk we reeds opmerkten, was dit volstrekt nog niet het ge-val. Nog meer dan honderd jaren na de verwoesting van Jeruzalem heeft het wild en woest verzet nog stand gehouden, met name in Palestina zelf. In twee groote oproeren speelde dit treurspel zich af. Het broeipunt van dit tweedelijk

nieuw verzet werd nu Tiberias; de nieuw gestichte stad aan het meer van Genesareth, die nog in zekeren bloei verkeerde, en na den val van Jeruzalem door de gevluchte Schriftgeleerden als schuilplaats werd uit-gekozen. Vooral de Jigging van Tiberias in Galilea dekte haar. Titus had zijn duchtigen kamp vooral om Jeruzalem gevoerd. Vandaar dat Galilea betrekkelijk ongemeerd was gebleven, en zelfs in talrijke scharen de personen van aanzien hier in Galilea toevlucht hadden gezocht en gevonden. Toch kan men niet zeggen, dat juist van die Schriftgeleerden in Tiberias de aandrang tot nieuw verzet tegen Rome is uitgegaan. Vooral na Jeruzalems val had zich een meer gematigde geest, in den zin van Rabbi Hillel, van veel Schriftgeleerden meester ge-maakt. Deze zagen het doelooze van nieuwen opstand in, en achtten zich gelukkig zoo ze het uiteengeslagen Joodsche volk maar weer onder de Wet en onder hun uit-leggingen van de Wet verenigen konden. Veeleer moest dan ook gezegd, dat de prikkel tot nieuw verzet opkwam, toen het oude geslacht dat de weenen van Jeruzalem had mededoorleefd, was weggestorven. Eerst in 115 begon er in streek na streek rumoer wakker te worden. Het was het jongere geslacht, dat den zwaren druk van Jeruzalems val niet zelf mee doorleefd had, en dat niet begreep waarom men maar stil bleef zitten. Zoo zelfs, dat bijna gelijktijdig de ont-voerdheid uitbrak in het Heilige land, langs de Aziatische en Afrikaansche kust en zelfs op Cyprus. Niet lang meer of de halve omtrek van de Gude wereldzee stond in vuur en vlam, en de Parthen, hiervan het gerucht opvangende, sloten zich, waar het pas gaf, zelfs bij de Joden aan, om, ware het mogelijk, saam met hen de Ro-meinische wereldheerschappij te overveligen. Toch was geheel deze beweging meer een opstuwende golf, van de geesten, dan dat er werkelijk kracht achter schoot. Het ontbrak aan organisatie, aan plichtsbef, aan overleg, aan wapening; en terstond was te doorzien, dat, zoodra de Romeinen er met hun legioenen op in hieuen, geheel deze actie zou zijn terneergeslagen, gelijk dan ook onder de aanvoering van den veldheer Marcus Turbo geschied is.

Maar ook hierna was de geest van verzet nog niet uitgedoofd. Men voelde nu al spoedig waarom 't ontzettend ongeluk Israël getroffen had, en een kleine twintig jaar later, in 132 na Chr., brak het verzet op-nieuw, maar met voor de Romeinen onder veel bedenkelijker voorttekenen, uit. Keizer Hadrianus, die toen regeerde, heeft, zonder het te vermoeden, voor den nieuwen felle opstand zelf de vonk in het kruit geworpen door in letterlijken zin al wie Jood was te gaan tergen. Hem scheen de staat van zaken in het Heilige Land, gelijk die na de inneming van Jeruzalem geworden was, te ongeregd. Eigenlijk had men dan ook weinig anders gedaan, dan het Joodsche wezen uit Jeruzalem uitgedrukt en voorts de ontweekeling der stad aan zich zelf overge-laten. Dit nu verdroot Keizer Hadrianus. De inneming van Jeruzalem bleef in de historie een te gewichtige gebeurtenis, om 't bij de verwoesting te laten. Indrukwekkend zou de toenmaals behaalde triomf dan eerst spreken, zoo men niet maar te Rome optochten had gehouden, maar in Jeruzalem zelf een geheel andere orde van zaken had ingesteld. Dit was door Vespasianus en zijn eerste opvolgers verzuimd, en hiertoe nu was het dat Hadrianus in zijn laatste levensjaren zich aangordde. Te dien einde nu besloot hij in Jeruzalem een nieuwe bevolking van Romeinse her-komst te brengen, en alzoo in de eene heilige stad der Joden een Romeinse kolonie te huisvesten. Van zelf moest dan ook de oud-Hebreuwsche naam van Jeru-salem, d.i. stad des Vredes, wegvallen, en er een echt Romeinisch, liefst als Heidendisch gekenmerkte naam, voor in de plaats worden gesteld. Daarom koos hij den naam van Aelia Capitolina, deels naar zijn eigen geslachtsnaam — zijn volle naam toch was Publius Aelius Hadrianus —, en deels naar den naam van Rome's beschermgod, Jupiter, wiens hoofdtempel immers op het Kapitol prijkte. Reeds deze onthellinging van de heilige stad wekte bij al wat Jood was een onbeschrijflijke ergernis, maar zelfs daarbij liet de Keizer 't niet. Het Jodendom moest in zijn aard en wezen uitgeroeid, en daarom ver-bod hij voor al wat in Joodsche families geboren werd, de besnijdenis. Dit randde het Jodendom als in eigen vleesch en bloed aan. Zoo diep-ingekankerde wrok zette dit dan ook, dat toen de keizer van zijn bezoek te Jeruzalem nauwelijks even naar Syrie op weg was gegaan, achter zijn rug op een-maal van allen kant het oproer losbarste, niet met Jeruzalem zelf — dat kon niet — maar met Beth-horon, vlak bij Jeruzalem tot middenpunt, en hier trad toen plotseling

Bar Chochba naar voren, om als geboren leider, zich aan het hoofd der alomvattende beweging te stellen. Algemeen hield men het er voor, dat hij uit Damascus was. Van meet af gaf men hem daarom den eertitel van Nasi, d.i. Vorst van Israël. En zie, op eens valt heel Palestina hem toe, tot in Syrie roept al wie Jood is, hem als koning uit. Hij keert zich in bittere woede tegen de Joodsche Christenen die weigeren met hem mee te doen, maar de opstand gaat door. Niet lang meer of heel 't land staat achter hem. Zelfs onderneemt hij een aanval op Jeruzalem, dat bijna zonder verdediger gelaten, hem schier zonder slag of stoot in handen valt. Munten werden met zijn naam geslagen. En een oogenblik scheen 't metterdaad, of zich herhalen zou wat na de zegepraal van Nebucadnezar was ge-schied, en alsof nogmaals het oude Israël uit zijn puinhoopen verrijzen zou. Natuurlijk was deze verwachting waanzin en het sprak van zelf, dat zoodra de Keizer te Rome er ernst mee maakte om dezen opstand den kop in te drukken, de neder-lag van Bar Chochba volgen zou. Maar niet aanstonds zag men te Rome den ernst van de zaak in. En zoo is het geschied, dat Bar Chochba niet minder dan vier jaren lang het oude rijk van David of wilt ge, het rijk van Herodes den Grooten her-steld had.

Het is in heel dezen opstand, en bij de overweldiging ervan, hard tegen hard ge-gaan. Men zegt dat meer dan een half miljoen Joden er het leven bij lieten. Toen Titus Arius Rufus als veldheer eindelijk uitrukte om aan het verzet een einde te maken, begreep hij zeer juist, dat 't aller-eerst om Jeruzalem gaan zou. Bij den eersten opstand, die op het platteland en in de kleine steden bleef woeden, was het nooit tot het formeeren van een dergelijke Joodsche macht gekomen. Onder Bar Chochba daa-erengen was er een bestuur gevormd, een leger georganiseerd, en waren de vestingen opnieuw bezet, en dit alles kon alleen daardoor verkregen worden, dat men weer meester van Jeruzalem was, en van daar uit heel het land als eenheid besturen kon. Het eerste wat daarom als nu te doen stond, was Bar Chochba weer uit Beth-horon en uit Jeruzalem te verdrijven, en in Jeruzalem het heidensche regiment te her-stellen. Dit gelukte hem op verrassende wijze, en na dit brandpunt van den op-stand gebluscht te hebben, heeft hij toen achtereenvolgens heel Palestina weten te onderwerpen. Vijftig vestingen of forten werden door hem belegerd en ingenomen, en negenhonderd-vijf-en-tachtig kleine steden en vlekken door hem aan Bar Chochba ontruk. Deze onderwerping volchiede Titus in 136. Eerst nu was derhalve de doode-lijke slag aan den Joodschen Volksstaat in volkomenheid toegebracht. In 70 viel Jeru-salem, in 136 ontzonk aan het Jodendom heel zijn land. Men bleef niet langer in Palestina. Men vluchtte nu naar allen kant in den vreemde, tot zelfs in Spanje, waar toen ter tijd reeds vrij sterk bezette Joodsche kolonien waren. En niet alleen Jeruzalem was nu een puinhoop, maar heel het Heilige Land één woestenij. Het was met de Joden als volk, nu geheel gedaan. En om hun woede aan wat de Joden eens heilig was, te koelen, bouwde men nu op de plek waar eens Salomo's Tempel had gestaan, een afgodstempel voor Jupiter, hieue in den boogsteen boven de Bethlehemsche poort 't beeld van een zwijn uit, ook wel omdat het zwijn symbool van Rome was, maar toch vooral om de Joden aldus met het zwijn, het groote verfoeisel, tot in merg en been te ergeren. En zelfs deze schandelijkheid achtte men nog niet genoeg. Toen toch is doorgezet wat u nog 't bloed kan doen koken, en heeft men op de kruin van het heilige Golgotha een afgodsbeeld van Venus, de godin van den wellust, geplaatst, en als ware het nog niet genoeg, een tempel gesticht voor de nog zinnelijker Adonis te Bethlehem. Natuurlijk is dit alles veranderd met den overgang van Keizer Constantijn tot de Christelijke religie in 321, maar tot op dien gelukkigen keer van zaken toe, is al wat aan oud Israël in Palestina nog herinneren kon, dan toch verpest geweest. Zelfs werd het den Joden bij lijfstraf verboden, om ooit weer een voet op Sion te zetten. En het eenige wat Titus, toen nu heel het land ten onder lag, niet meer noodig vond, was het verbod der be-snijdenis, dat dan ook moeielijk vol te houden was. Tot besnijdenis zou men alzo weer mogen overgaan, altoos echter op één onher-roepelijk beding, dat namelijk nooit en nimmer een niet-Jood die Jood wilde worden, aan dat Sacrament zou worden onderwor-pen. Merkwaardig in dit verband is alleen nog wat een Heidendisch schrijver Ammianus Marcellinus ons uit de dagen van Keizer

Julianus bericht. Deze Keizer, die in 361 Constantijn als zijn neef opvolgde, was zelf gedoopt en eerst als Christen opgevoed, maar viel later in het Heidendom terug, en na dien terugval, zoo meldt Marcellinus, is hij hem het zeer begrijpelijke plan ge-grijpt, om Jeruzalem weer vrij te maken, den tempel op Sion weer te doen verrijzen, en juist in een weeropleven van den Joodschen Volksstaat de nietigheid en inner-lijke onwaarheid van het gehele Christelijk wezen te toonen. De Joden geraakten hierdoor in fanatieke geestdrift. De dag was reeds bepaald waarop met den weeropbouw van den Tempel zou begonnen worden. Jong en oud, man en vrouw trok met spade en bijl naar Sion op; en niet alleen was man en vrouw en kind hierbij in feest-dosch, maar zelfs hun spaden en houwelen waren omkransd; en zóó zou 't signaal ge-given worden, toen op eens vuur uit den bodem uitspatte, de aarde schudde, heilige wind het vuur aanblaas, en al wat op Sion was saamgekomen, van schrik en ontzetting huiswaarts vlood. Zelfs Jost, de Joodsche geschiedschrijver, zag zich genoodzaakt het historisch getuigenis van dit wonder teeken als boven alle verdenking verheven te erkennen.

Wel kan dus gezegd, dat ten slotte alles heeft samengewerkt, om niet met één ruk, maar door lange, hoogst ernstige historische worstelingen heen, de profetie van Jezus over de heilige stad in vervulling te doen gaan. Er is niet op eenmaal een beperkte zondvloed opgekomen, waarin Jeruzalem met heel de Joodsche macht verzonk, er is niet een aardbeving opgetreden, die heel Jeru-salem evenals Dathan en Abiram met hun tenten verslond, er is niet een vuur uit den hemel nedergeredaald om Jeruzalem als een ander Sodom en Gomorra te vernietigen. Een ondergang van Jeruzalem, die zulk een karakter droeg, zou niet aan het doel beantwoord hebben. Niet door aardbeving of door het geweld der natuur moest het vervalschte Jodendom wichten voor het kruis van Golgotha. Geheel zielkundig moest Jeruzalems ondergang en de algehele vernietiging van den Joodschen Volksstaat toegaan. Het moest aan de uitkomst blijken, hoe de Joden zich van het oude Israël vervreemd hadden, hoe ze, in steen van in Gods pande te wan-delen, zich zelf een gekunstelde religie in uitwendigen wetsvorm hadden ontworpen, die niet anders eindigen kon, dan met een radicalen afval van Jehovah, en die tot uit-komst moest hebben, dat, toen eindelijk Israëls Messias in het vleesch verschenen was, deze Messias de Pharizeers en Schriftgeleerden niet anders dan vloeken kon, en zij dien Messias geen andere plaats in hun midden wisten aan te wijzen dan op Golgotha. Zoo vol-strekt van Israëls geest en waarheid ver-vreemd stond na Jezus hemelvaart dat Jodendom dan ook tegenover het Christen-dom, dat uit de geestelijke ader van Israël was opgekomen, dat in de bange wor-steling die van 34 tot 136 is doorgegaan, en alzo anderhalve eeuw geduurd heeft, op niet één punt uitkomt, dat in der Joden ondergang zich het oordeel van den Christus aan hen voltrok. Tot het allerlaatste toe heeft de Christus, die toch uit Israël ge-sproten was, en den geest van oud-Israel te realiseren had, zich schier uitsluitend tot de Joden en zoo goed als niet tot de Heidenwereld gewend. Gelijk een hen haar kleekens bijeenvergaderd onder haar vleugels, zoo heeft metterdaad de drie jaren van zijn omwandeling op aarde, de Christus zich steeds met zijn heilsroep tot die Joden en Jodengenoten gewend. Nog telkens is 't of er eindelijk dan toch een algehele keer in der Joden geestesstemming zal komen, zoo dat zij hem, evenals de Galileers, voor de Paaschdagen, een Hosanna toeroepen en toejuiven zullen met de palmtakken. Missie na missie heeft Jezus onder de Joden uit-gezonden, om te beproeven, of ze met het Pharizeisme niet nog breken konden, om tot de inspiratie der profetie terug te keeren. Maar in het eind gaf Jezus zelf de hope op. Hij lokte ze wel onder zijn vleugelen, maar zij wilden niet. En zoo is eindelijk, doch slechts in het laatste oogenblik, het ontzettende woord van Jezus uitgegaan: «Zie, uw huis worde u woest gelaten.» En toen dan de Christus eindelijk gekruist, weer verrees en ten hemel gevaren was, heeft ditzelfde Joodsche volk zoo bijna niet meer met heel Jezus ver-schijning gerekend, dat er in de anderhalve eeuw van hun doodelijke worsteling niet één punt, niet één stippel was aan te wijzen, waaruit blijkt dat de antithese met Jezus door hen gevoeld is, en hen bij hun worsteling heeft geleid. In het verder ver-loop van hun ondergang wordt om heel het optreden van den Christus zelf niet gedacht. Jezus naam wordt niet genoemd. Het is of 't